

21.–23. září 1976

PROCES S THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE: MOHLO BÝT NEBEZPEČNÉ POUŽÍVAT SLOVO PRDEL?

Anotace:	Aktivita připomíná proces s představiteli českého undergroundu v září 1976, v němž byli Ivan Martin Jirous, Vratislav Brabenec, Svatopluk Karásek a Pavel Zajíček odsouzeni za výtržnictví. Žáci se prostřednictvím výkladového textu a dobových pramenů zamýšlejí nad tím, zda šlo skutečně o trestání vulgarismů, nebo o zásah proti nezávislé kultuře a svobodě projevu. Aktivita ukazuje, jak mohl totalitní režim využít zdánlivě běžné a společensky nevhodné výrazy jako záminku k postihu lidí, kteří se odmítali přizpůsobit oficiální kultuře, a jak tento proces přispěl k solidaritě, která se stala jedním z podnětů ke vzniku Charty 77.
Vzdělávací oblasti a obsahové vzdělávací okruhy:	ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, informatika OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, informatické vzdělávání
Průřezová témata:	ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS OV: OVDS, ČDS
Klíčové kompetence:	ZV a GV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a digitální kompetence OV: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské kompetence a kulturní povědomí, digitální kompetence
Doporučený věk:	14+
Cíle:	Žáci: ▪ se seznámí s okolnostmi procesu s představiteli českého undergroundu v roce 1976 ▪ pochopí, proč proces nelze vnímat pouze jako spor o používání vulgárních slov ▪ analyzují dobové prameny a rozlišují mezi tvrzením, názorem a argumentem ▪ formulují argumenty, které dokládají nespravedlnost procesu, a zamýšlejí se nad významem svobody uměleckého a veřejného projevu
Délka:	45 min.
Pomůcky:	▪ PRACOVNÍ LIST 1 pro každého žáka ▪ PRACOVNÍ LIST 2 a 3 pro navazující práci do skupiny ▪ psací potřeby

Postup:	1. Na úvod položíme žákům otázku: <i>Mohlo být nebezpečné používat slovo prdel?</i> Poznámka: Žáky upozorníme, že jsme si dobře vědomi toho, že používání sprostých slov je nevhodné a ve společnosti nepřijatelné. Přesto se s nimi v běžném životě setkáváme. V této aktivitě se seznámíme se skutečným příběhem z doby nesvobody, kdy bylo použití sprostých slov záminkou k uvěznění mladých nezávislých umělců. 2. Žákům rozdáme PRACOVNÍ LIST 1 a vedeme je k tomu, aby v odpovědích na otázky vycházeli ze svých vlastních zkušeností a názorů a své odpovědi stručně zdůvodnili ostatním. 3. Následně vyzveme žáky, ať si přečtou výkladový text o procesu s undergroundem, hledají odpověď na úvodní otázku a podtrhávají důkazy o tom, proč byl proces nespravedlivý. 4. Společně vyhodnocujeme postřehy žáků a porovnáváme jejich původní odpovědi s informacemi, které získali z výkladového textu.
Reflexe:	Na závěr aktivity společně diskutujeme nad otázkami: <i>Šlo v procesu jen o sprostá slova? Jaký byl jeho skutečný cíl? Co se stalo nezamýšleným důsledkem procesu? Může být použití vulgárních slov v umění (v písni, básni, filmu) ospravedlnitelné? Kde podle vás leží hranice mezi uměleckým vyjádřením a nevhodným obsahem? Napadá vás z dnešní doby podobný případ, kdy byl umělecký nebo jiný svobodný projev trestně stíhán nebo cenzurován?</i>
Námět na další práci:	1. Žáky rozdělíme do tří pracovních skupin a každé z nich rozdáme odpovídající PRACOVNÍ LIST 2 (skupina A – pramen I, skupina B – pramen II, skupina C – pramen III) a PRACOVNÍ LIST 3 (společný záznamový list). Každá skupina pracuje pouze se svým pramenem. 2. Požádáme žáky, ať si ve skupině rozdělí role: ▪ mluvčí – během dvou minut přednese tříde závěry své skupiny, ▪ zapisovatel – zaznamenává odpovědi na otázky a klíčové argumenty, ▪ časoměřič – hlídá, aby skupina stihla úkol v časovém limitu, ▪ kontrolor argumentů – u každého závěru se ptá: <i>Kde přesně to v prameni stojí?</i> A hlídá, aby šlo o doložitelné tvrzení, nikoli dojem. Poznámka: V menší skupině může jeden žák zastávat dvě role. 3. Poté žáky vyzveme, aby si ve skupině nahlas přečetli svůj pramen, odpověděli na otázky v PRACOVNÍM LISTU 2 a společně formulovali závěry, které vycházejí přímo z pramene. Při práci je vedeme k tomu, aby své odpovědi dokládali konkrétními místy v textu. 4. Každá skupina si připraví krátké představení svého pramene pro ostatní. Mluvčí skupiny představí hlavní myšlenku pramene a jeden nejsilnější argument nebo zjištění, které podle nich ukazuje na nespravedlnost soudu. Ostatní skupiny si během prezentací zaznamenávají informace do PRACOVNÍHO LISTU 3.
Reflexe:	Po prezentacích jednotlivých skupin se zaměříme na to, co nám práce s různými historickými prameny umožnila zjistit. Společně diskutujeme nad otázkami: <i>V čem se jednotlivé prameny liší? Jaký postoj k procesu jednotliví autoři zaujímají a z čeho to poznáme? Které informace v pramenech přímo dokládají jejich tvrzení a které představují spíše hodnocení nebo názor autora? Co nového jsme díky jednotlivým pramenům zjistili? Proč může být při poznávání historické události důležité pracovat s více různými prameny?</i>

Zdroje:

Proces s undergroundem ve filmu: *The Plastic People of the Universe*, Jana Chytilová, Česká republika, 2001, 74 min. Čas od 33:34.

Historický seriál České století: *Je to jen rock'n'roll (1976)*, Robert Sedláček, Česká televize, Česká republika, 2014. Čas od 24:33.

21. – 23. září 1976

PRACOVNÍ LIST 1

1. Na úvod se zamyslete a odpovězte na následující otázky.

Uveďte situace, při kterých se v běžném životě setkáváte s používáním sprostých slov.	
Uvažujte, proč lidé používají sprostá slova?	
Setkali jste se s používáním sprostých slov v literatuře, hudbě či ve filmu? Pokud ano, uvažujte, z jakého důvodu je umělci použili.	

2. Přečtěte si následující výkladový text o soudním procesu s nezávislými hudebníky v roce 1976. V textu hledejte odpověď na úvodní otázku: Mohlo být nebezpečné používat slovo prdel? Dále v textu podtrhněte informace, které by šly použít jako argumenty pro tvrzení, že tento soud byl nespravedlivý.

PROCES S THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE

Proces se skupinou The Plastic People of the Universe v roce 1976 patří k nejznámějším politickým procesům období normalizace. Komunistický režim tehdy zasáhl proti českému undergroundu – hudebníkům, básníkům a jejich příznivcům, kteří tvořili nezávisle na státu a odmítali se přizpůsobit oficiální kultuře.

Na jaře roku 1976 policie zatkla několik představitelů undergroundu, mimo jiné Ivana Martina Jirouse, Vratislava Brabence, Svatopluka Karáska a Pavla Zajíčka. Obvinění byli z výtržnictví. Podle obžaloby jejich koncerty, texty písní a veřejná vystoupení narušovaly veřejný pořádek a negativně působily na mládež.

Ve skutečnosti však režimu vadila především existence nezávislé kultury. Jako důkazy sloužily texty písní, básně nebo Jirousovy úvahy o undergroundu.

Součástí obžaloby byla i kritika vulgarismů, například slov „prdel“ a „hovno“, která měla údajně dokazovat pohrdání společenskými normami. Obhajoba namítala, že podobné výrazy jsou běžnou součástí jazyka a samy o sobě nemohou být důvodem k trestnímu stíhání ani měřítkem umělecké hodnoty.

Hlavní líčení proběhlo v září 1976 v Praze. Přestože soud formálně postupoval podle zákona, případ nesl znaky politického procesu. Státní média vedla proti undergroundu kampaň ještě před vynesením rozsudku a bezpečnostní složky usilovaly o exemplární potrestání obviněných.

Soud nakonec odsoudil Jirouse k osmnácti měsícům vězení, Zajíčka k jednomu roku a Brabence s Karáskem k osmi měsícům odnětí svobody. Proces měl zastrašit nezávislou kulturní scénu, ale vyvolal opačný efekt. Na obranu stíhaných vystoupili spisovatelé, filozofové i další intelektuálové, a právě tato solidarita se stala jedním z podnětů ke vzniku Charty 77.

21.–23. září 1976

PRACOVNÍ LIST 2

SKUPINA A — HISTORICKÝ PRAMEN I

Jarmila Houfová, Rudé právo, 25. září 1976

„Ti, kteří byli odsouzeni, po několik let vystupovali jako členové beatových skupin s názvem *Plastic People of the Universe* a DG 307. Avšak to, co provozovali, snad ani nejtolerantnější člověk nemůže nazvat uměním. Stud i zákon nám brání, abychom, byť na ukázkou, uveřejnili alespoň jeden z textů jejich písní. Řekneme-li, že jsou vulgární, je to slabý výraz. Jsou sprosté, oplzlé (...) ,Hudebníci‘ neobstáli před komisí Pražského kulturního střediska, která je oprávněna na základě zkoušky podle umělecké kvality vydávat kvalifikační zařazení. Hudbou lze stěží nazvat ječení, třískání a nepředstavitelné řvání.“

1. Jaký postoj zaujímá autorka článku k tvorbě Plastic People? Vypište alespoň tři slova či slovní spojení, kterými hudbu a texty hodnotí.
2. Autorka odmítá text písně otisknout, přestože ho používá jako důkaz viny. Je takový postup logický a spravedlivý? Zdůvodněte.
3. Co podle pramene rozhodovalo o tom, zda je hudba „kvalitní“, a kdo o tom rozhodoval? Co vám to napovídá o svobodě umělecké tvorby v té době?

21.–23. září 1976

PRACOVNÍ LIST 2

SKUPINA B — HISTORICKÝ PRAMEN II

„Včera v neděli hrozně mě svrbělo v prdeli, bylo to od toho, že jsem žral tak mnoho.“

Text Egona Bondyho zhudebněný kapelou The Plastic People of The Universe

„To byla jedna z písní, kterou jsme podle prokurátora ... chtěli rozvrátit naši vlast.“

Milan „Mejla“ Hlavsa, baskytarista The Plastic People of The Universe

„Běžím s hovnem proti plátnu, do plátna to hovno zatnu?“

Úryvek písně Anti skupiny DG 307 citovaný během soudního přelíčení

1. Porovnejte obsah citovaných písní s obviněním, že měla „rozvrátit naši vlast“. Odpovídají texty závažnosti obvinění?
2. Co tento pramen vypovídá o povaze celé obžaloby? Zamyslete se, proč mohly být zrovna tyto texty zvoleny jako „důkaz“.
3. Zkuste formulovat, co si podle vás Mejla Hlavsa myslel o smyslu obvinění, když o něm takto mluvil. Z čeho tak usuzujete?

21.–23. září 1976

PRACOVNÍ LIST 2

SKUPINA C — HISTORICKÝ PRAMEN III

Václav Havel, Dálkový výslech: rozhovor s Karlem Hviždálou:

„Objektem útoku nebyli žádní veteráni starých politických bitev. Byli to mladí lidé, kteří chtěli žít po svém, hrát hudbu, jakou mají rádi, zpívat si, co chtějí, žít v souladu sami se sebou a pravdivě se projevovat. Justiční tok proti nim, kdyby prošel bez povšimnutí, by se mohl stát precedencem něčeho velmi zlého: pomalu by se mohlo stát běžným zvykem, že budou zavíráni všichni, kdo myslí po svém a kdo se nezávisle projevují, byť třeba jen na privátní půdě. [...] Svůj úkol jsem tedy viděl v tom, využít různých svých kontaktů, celou tu věc rozvířit a vyprovokovat nějaké akce na podporu a obranu těch lidí.“

1. Co bylo podle Václava Havla skutečným důvodem procesu? Byly to vulgární výrazy?
2. Jaké nebezpečí do budoucna Havel v tomto procesu spatřoval, pokud by proběhl „bez povšimnutí“?
3. Jak se Havel a další intelektuálové rozhodli na proces reagovat a hudebníky podpořili? Proč si myslíte, že to udělali?
Proč jejich podpora vyžadovala odvahu?

21.–23. září 1976

PRACOVNÍ LIST 3

Během prezentace mluvčích zaznamenávejte informace do záznamového listu.

Pramen	Co jsme se dozvěděli	Argument pro nespravedlnost soudu
Pramen I		
Pramen II		
Pramen III		